

*help to reduce statistical errors during the study of different behavioral patterns and predict the reaction of citizens to certain changes in the image of the city and in the urban apparatus.*

*It can be concluded that the new urban identity is not as straightforward as it might seem at first glance. Its formation occurs in complex ways. For some scientists city dweller as a carrier of a specific urban culture is immutable fact, but in fact it is difficult to talk about completeness of this phenomenon. But we should not forget that the changing of cities leads to the fact that individuals have virtually no other choice but to adapt to new forms of urban culture.*

**Keywords:** city, citizen, identity, modernity, urban lifestyle

УДК 316.61 (045)

**Ардашова Я. І.,**  
старший викладач кафедри авіаційної психології  
Національного авіаційного університету (Київ, Україна),  
E-mail: yasenka\_ponomka@ukr.net

### **СПІВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПСИХОКУЛЬТУРА», «ІДЕНТИЧНІСТЬ», «МЕНТАЛЬНІСТЬ»: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

***Анотація.** Досліджуються особливості вживання поняття «психокультура». Описуються та аналізуються споріднені з поняттям «психокультура» поняття «ідентичність» та «ментальність». Показано, що окреслені поняття хоча і мають схожі характеристики, проте застосовуються для позначення різних феноменів.*

***Ключові слова:** психокультура, особистість, ідентичність, ментальність, культура.*

#### **Вступ**

Феномен психокультури привернув до себе увагу науковців зовсім нещодавно. Поняття «психокультура» порівняно нове – вперше було згадане у 80-ті роки ХХ століття у роботах А. Бодальова і М. Обозова. Довгий час розробка даного поняття велася тільки у межах психології. Здебільшого психокультуру трактували як розвиток психічної компетентності особистості, педагогічної компетенції під час роботи з дітьми для розвитку їх психокультури. Актуальність цього підходу пов'язана також із зростаючою проблемою психологічного здоров'я особистості [5].

Дослідження психокультури особистості стосуються і її функціональних ресурсів (наприклад, роль психокультури в самоактуалізації особистості, успішності професійної діяльності, саморегуляції станів тривожності), а також її внутрішньої структури і трансформації в різних умовах.

А формування психокультури соціуму, здебільшого, ототожнюють з роботою психологів та просвітительською діяльністю у цьому руслі. За В. Розіним - психокультуру соціуму утворюють не тільки професійні співтовариства психологів (вчених і практиків), а й саме психологічно орієнтоване суспільство, тобто люди, які вірять у психологію і звертаються до психологів [15].

Проте, на нашу думку дослідження цього феномену є найбільш плідним саме з позицій філософської антропології, оскільки філософська антропологія прагне до створення цілісного вчення про людину шляхом використання і тлумачення даних різних наук (психології, біології, соціології та ін.), що цілком виправдано, тому що процес становлення психокультури відбувається індивідуально і для кожної особистості є специфічним. Крім того, феномен психокультури спочатку привернув увагу науковців психологічної галузі, і саме психологізація цього феномену зумовила актуалізацію питання про філософське осмислення психокультури.

Проблема психокультури потребує глибокого переосмислення з огляду на соціокультурні зміни, що відбулися у світі протягом останніх десятиліть. Ми маємо на увазі зміни, які сталися під тиском новітніх культурних феноменів, нових форм розвитку науки й техніки та виникнення «постіндустріального суспільства»

(Е. Тоффлер).

Розробкою поняття «психокультура» на засадах філософського підходу займалися такі науковці як: М. Абаєв, Кл. Гірц, С. Кітаяма, С. Кримський, А. Фіске, Р. Швердер та ін. Аналіз їх робіт показав, що особливості, які вкладаються у поняття «психокультура» довгий час досліджувались у рамках інших понять, таких як «духовність», «колективне несвідоме», «ментальність», «ідентичність» тощо.

Тому доцільно розглянути співвідношення понять «психокультура», «ідентичність», «ментальність» саме з точки зору філософсько-антропологічного аналізу, а також показати відмінності окреслених феноменів.

### **Постановка проблеми**

Недостатність розробок з проблематики вивчення психокультури, невизначеність та розмитість її сутності актуалізують дослідження цієї проблеми та пошуку формулювань, які б могли чітко відмежувати існуючий феномен від інших («ідентичність», «ментальність») і розкрити його суть, тому дослідження психокультури є актуальним.

### **Аналіз досліджень та публікацій**

Поняття «ідентичність», «ментальність» розроблялося в рамках психологічних, соціологічних та філософських підходів довгий час.

Проблема ідентичності – одна з найбільш актуальних і детально дискутованих у науковій думці, у філософії, культурі. Науковці говорять про пошуки національної чи етнічної ідентичності, про особливості професійної ідентичності, про кризи ідентичності тощо. Поняття «ідентичність» досліджували Е. Гуссерль, Г. Лейбніц, Ю. Хабермас, М. Хайдеггер, К. Юнг тощо. Проблема ідентичності посідає чільне місце і у творчих доробках українських вчених: В. Винниченка, М. Грушевського, М. Драгоманова, О. Потебні, І. Франка та ін.

Розробкою поняття «ментальність» займалися: А. Гуревич, С. Кримський, Н. Маєвська, Л. Февр, А. Фурман тощо. Термін «ментальність» характеризується як сукупність інтелектуальних навичок, вірувань, характерних для думки колективу і властивих кожному з його членів [26, с.704].

Вивченням психокультури займаються такі дослідники як М. Абаєв, А. Гуревич, І. Дубровина, Л. Дьоміна, С. Кримський, І. Мотков, Т. Огньова, О. Пузикова, К. Сельчюнок, В. Семікін та ін.

Представники персоналізму (Е. Брайтмен, М. Бердяєв, П.-Л.Ландсберг, Ж. Лакруа, Г. Мадін'є, Е. Муньє, М. Недонсель, Д. де Ружмон, Р. Флюеллінг, Дж. Хауісон, У. Хоккінг, Л. Шестов та ін..) частково наближаються до феномену психокультури через розгляд особливостей становлення та формування особистості.

В описовому вигляді поняття «психокультура» розглядалася і українським філософом С. Кримським, який у своїх лекціях описував риси та деякі аспекти психокультури українського суспільства.

### **Формулювання цілей**

Дослідити та визначити поняття «психокультура». Проаналізувати визначення та зміст споріднених з поняттям «психокультура» понять «ідентичність» та «ментальність». Показати особливості співвідношення понять «психокультура», «ідентичність», «ментальність» з точки зору філософсько-антропологічного підходу.

### **Основна частина**

Враховуючи недостатню вивченість зазначеної проблеми в сучасному філософському пізнанні (а саме відсутність чіткого формулювання поняття «психокультура» у філософській антропології), необхідна поетапна кореляція її смислового навантаження через низку понять, плідна розробка яких вітчизняними і зарубіжними філософами дозволяє обрати їх в якості константних. Найпершими з них є поняття «ідентичність» та «ментальність». Окреслимо основні відмінності змісту цих понять та фактично доцільність використання нового поняття «психо-

культура».

Передусім розкриємо поняття «ідентичність». Розглянемо його змістовне наповнення. Поняття «ідентичність» постійно виникає в сучасній філософській, суспільно-політичній думці. Встановлено, що одне із перших трактувань ідентичності належить І.Д. Скоту [4]. У його теорії кожен об'єкт являє собою загальну природу і визначальну індивідуальність об'єкта, його якісну своєрідність. Ю. Хабермас пов'язує цю лінію трактування ідентичності з ім'ям Г. Лейбніца, який, на його думку, вперше показав, що «кожна самопрезентуюча суб'єктивність зосереджена на самій собі і представляє світ як ціле своїм власним унікальним способом» [21, с.44].

Ф. Шеллінг трактує ідентичність як тотожність, а точніше, самототожність структур «чистого» мислення, ідеального «Я» [28]. Ідентичність в цьому разі представлено як даність, вона очевидна для пізнання суб'єкта. Ф. Brentano представляв ідентичність як «відповідність, осмислена в досконалості» [6, с. 33]. Схожі ідеї в розумінні ідентичності можна знайти у Е. Гуссерля. На його думку, через трансцендентальну редукцію можна перейти до самототожної («Чистої») свідомості як такої [10]. Проблематика ідентичності представлена в працях М. Хайдеггера і трактується як загальність буття. Всяке суще, в поданні М. Хайдеггера, тотожне самому собі та всякому іншому сущому [25].

Проаналізовані роботи К. Юнга та В. Франкла показали, що автори дотримувалися думки про те, що ідентичність – це внутрішня сутність, ядро особистості, тісно пов'язане з ціннісно-сисловою системою [19]. Е. Еріксон, визначивши ідентичність як «усвідомлення того, що синтезування Его забезпечується тотожністю людини самій собі і безперервністю, і що стиль ідентичності збігається з тотожністю і безперервністю того значення, яке представляється значущим іншим у безпосередньому оточенні» [22, с. 59], тобто ідентичність – це не стільки внутрішня цілісність, скільки результат узгодження, балансу між потенційною цілісністю, особистісними смислами і цінностями суспільства, представленими в тому числі і у визнанні значущими Іншими.

Дж. Марсія запропонував статусну модель ідентичності. Він наголошує, що ідентичність відображає внутрішню цілісність (унікальність) і є способом адаптації до суспільства (прийняття соціальних ідеалів) [27]. І. Гофман виділив три види ідентичності: соціальну, особисту і Я-ідентичність [24].

Екзистенційно-гуманістична традиція повертає нас до погляду на ідентичність як на внутрішню сутність і відчуття свого Я, своєї цілісності. Дж. Бьюдженталь розрізняє справжню, процесуальну, мінливу і зовнішню, придбану ззовні, ригідну ідентичність. Ідентичність для нього – це процес постійного відчуття свого Я, а також прийняття себе як даності [7]. У сучасній аналітичній психології М. Стайн, М. Каст [16] розвивають уявлення К. Юнга, згідно з яким особистісна ідентичність розвивається від адаптації в першій половині життя до цілісності в другій половині життя.

Українськими вченими (М. Грушевським, М. Драгомановим, М. Костомаровим, П. Кулішом, В. Липинським, М. Максимовичем, І. Франком, М. Хвильовим, Д. Чижевським, Т. Шевченком) «ідентичність» розглядається, як правило, в контексті наук, присвячених вивченню людини – психології, соціальної філософії, філософській антропології тощо. Під індивідуальною ідентичністю розглядається ставлення людини до самої себе, становлення якої відбувається під час соціальної взаємодії [17].

Ідентичність також розглядають як набір персональних характеристик, що роблять конкретного індивіда унікальним; означає послідовність психічного життя людини і т.д. У філософському словнику поняття «ідентичності» трактується через основний її елемент – ідентифікацію [18, с. 199]. Саме ідентифікація є процесом визначення індивідом самого себе, процесом побудови ідентичності. Сучасна

людина володіє значно більшою кількістю вільного від професійної діяльності часу, ніж у попередні епохи. У зв'язку з цим в її ідентичності важливу роль починають грати її другорядні ідентифікації - адже коли люди вирішують познайомитися з кимось ближче, вони говорять про те, що вони люблять, чим захоплюються, а не про те, чим зайняті на роботі.

Відповідно до філософського підходу, ідентичність (або схожість) полягає в тому, що робить об'єкт визначним і розпізнаваним з точки зору володіння низкою якостей або особливостей, які відрізняють цей об'єкт від інших об'єктів. З точки зору логіки, ідентичність нерозривно пов'язана з поняттям тотожності і передбачає не тільки операції абстракції ототожнення, а й абстракції непомітності [2].

Отже, можна зазначити, що поняття «ідентичність» має велику кількість значень. Дійсно, дослідження цієї проблематики велися і ведуться представниками різних шкіл та напрямів, але, зважаючи на всі розбіжності, можна виділити те значення, яке, на нашу думку, найбільше відповідає зазначеному поняттю, а також виходячи з того, що утворюються нові поняття, такі, наприклад, як «психокультура», що дають можливість більш чітко означити і поняття «ідентичності», і поняття «психокультури». Тому вважаємо, запропоновані визначення ідентичності у новому філософському словнику та І. Гофманом найбільш вдалим.

Отже, під ідентичністю розуміємо самовизначення на основі фізичних, інтелектуальних, моральних характеристик. Вона формується, закріплюється (чи трансформується) тільки в процесі соціальної взаємодії [13; 24]. Таке визначення ідентичності дає змогу відокремити поняття «ідентичність» та «психокультура». Тому що психокультура формується вже на основі особистої ідентичності, і її зміст вбачається не у самовизначенні, а на основі самовизначення у створенні певного алгоритму розвитку особистості.

Ще одним, пов'язаним з психокультурою поняттям, ми вважаємо поняття «ментальність». Одним із перших питань ментальності дослідив історик Л. Февр у своїй книзі про письменника Франсуа Рабле [23]. Аналізуючи його роботи А. Гуревич зазначає, що «ментальність, спосіб бачення світу, зовсім не ідентична ідеології, яка має справу з продуманими системами думки, і багато в чому, можливо, в головному залишається непрорефлектованою і логічно не виявленою. Ментальність – це не філософські, наукові або естетичні системи, а той рівень суспільної свідомості, на якому думка не відділена від емоцій, від латентних звичок і прийомів свідомості» [8, с. 59-60].

Питання ментальності дуже детально розроблялося власне А. Гуревичем. Перефразовуючи юнгівський термін «колективне безсвідоме», цей вчений застосовує для визначення ментальності термін «колективне неусвідомлене» [9, с. 25]. Згідно з А. Гуревичем, ментальність – соціально-психологічні установки, способи сприйняття, манера відчувати й думати. Ментальність виражає повсякденний вигляд колективної свідомості, невідрефлектованої і несистематизованої через цілеспрямовані розумові зусилля мислителів і теоретиків. Неусвідомленість або неповна усвідомленість – одна з важливих ознак ментальності.

Проаналізувавши зазначене вище, те, що вкладене в це поняття, можна сказати, що ментальність певною мірою ототожнюється з колективним несвідомим або психокультурою соціуму. С. Кримський у своїх працях наголошує на тісному взаємозв'язку цих понять [12]. Тобто він проводить певні паралелі між ними, насамперед в аспекті психокультури соціуму. Враховуючи вище викладене, можна зауважити, що С. Кримський, виділяючи психокультуру соціуму, певним чином пов'язує її з ментальністю. Ми схилиємося до думки про те, що ментальність все ж таки більш широке поняття, а психокультура, зокрема психокультура соціуму більше описує психологічні ознаки культури.

«Психокультура» як нове поняття вміщує в себе елементи інших, уточнює їх

зміст, саме через те, що поняття «психокультура» виокремлює те, що раніше називали інші поняття. Аналіз досліджень, присвячених цій темі, дозволяє зробити висновок про відсутність єдиного розуміння сутності та структури цього процесу. У той же час для сучасної наукової думки характерним є визнання того, що представлені в психокulturі цінності душевної та духовної розвиненості, зрілості, якості та функції фактично інтегровані до числа основних цінностей сучасного суспільства і існують як аксіоми культури.

Досліджено, що визначення поняття «психокультура» найперше з'являється у психології. Наприклад, Н. Маєвська у своїй дисертаційній роботі пропонує визначити поняття «психокультура» через поняття «соціетальна психіка»: «...яке трактується як цілісна психокультура соціуму, ... дає змогу зробити висновок, що соціетальна психіка і психокультура – синоніми, а психокультура є складником ментальності. Отже, соціетальна психіка і психокультура соціуму – нові поняття, які вирізняють із ментальності ті аспекти, у формі яких і виявляються психологічні ознаки культури...» [11, с. 5]. А. Фурман звертає увагу на появу останнім часом терміна «психокультура ментальності» [20]. У його роботі зустрічаємо, що «ментальність» можна розглядати як більш широке поняття, а психокультуру соціуму – як один з компонентів, який описує психологічні ознаки культури. Тобто досліджуване поняття завжди опосередковується змістом інших понять. Наприклад, політологічний словник [14] дає таке визначення соціетальної психіки – історико-культурна і психологічна готовність соціуму до відтворення певних поведінкових моделей реагування на проблемну ситуацію. Це своєрідна психокультура, втілена у матеріальні явища, енергію, в інформації. Встановлено, що саме ж поняття «психокультура» залишається не стільки поза увагою, скільки його застосовують до соціуму, а особистісний аспект (на чому наголошував С. Кримський) майже не розглядається, що і зумовлює актуальність цього дослідження.

Аналізуючи джерела за цією проблематикою, ми дійшли висновку, що певним чином про психокультуру говорили і раніше, але не виокремлювали її в незалежне поняття. Здебільшого, психокультура визначалася у межах соціуму і багато в чому її ототожнювали з ментальністю (А. Гуревич, А. Фурман) або колективним несвідомим (К. Юнг).

Описово дав визначення поняттю «психокультура» С. Кримський у своїх лекціях [3]. Його думки є важливими, оскільки їх можна назвати пролегоменами до проблеми психокультури.

С. Кримський вважав, що для того, щоб зрозуміти, що таке духовність, необхідно зрозуміти, на чому вона ґрунтується, тобто спочатку відповісти на питання, що ж таке психокультура особистості. За його словами, психокультура формується в процесі життя кожної людини, яка цікавиться питаннями: для чого жити? для чого вчитися? для чого заробляти гроші? для чого робити кар'єру? та ін. Хоча питання є спільними для всіх, для кожного відповідь буде власною, і до неї необхідно ще прийти, тобто психокультура визначає, які будуть відповіді на ці питання. Питання «для чого..?» і відповіді на них у своїй єдності складають фундамент духовності кожної особистості, процес її формування, тобто це і є психокультура.

Отже, виходячи з базового опису поняття «психокультура» С. Кримського, можна визначити, що «психокультура» – це цілісне, неподільне поняття, що відображає процес сходження особистості до духовності (за рахунок самоосмислення, самоудосконалення, саморозвитку; найвищим проявом психокультури стає духовність, як найвищий особистий рівень розвитку) у багатовимірній системі суспільних відносин. Це особливий спосіб розвитку особистості в соціальному просторі.

Встановлено, що психокультура починає формуватися тоді, коли у людини сформовані бодай якісь уявлення про неї та навколишній світ. Тобто, тільки коли

сформована свідомість, починає формуватися психокультура. Ми погоджуємося з думкою М. Абаєва, що психокультурою не можуть володіти немовлята або люди з психічними відхиленнями, бо в них не сформована свідомість або вона є деформованою. Крім того, М. Абаєв, як елементи психокультури, виділяє мислення, внутрішнє психічне життя, творчий потенціал, ціннісні орієнтації, когнітивно-інтелектуальні характеристики, вольові характеристики (цілеспрямованість, саморегуляцію), гуманістичні, естетичні характеристики, інтереси, ціннісні орієнтації, переконання та ідеали [1].

Про психокультуру можна говорити тоді, коли для особистості характерними є не тільки наявність вищезгаданих характеристик (інтелектуальних здібностей, саморегуляції і т.д.), а коли присутнє розуміння, критичне осмислення цих процесів у собі (можливо не на науковому рівні), а також, коли наявне прагнення до удосконалення себе. Хоча тут людину може чекати пастка, оскільки людина сама робить вибір, що добре, а що погане (все ж таки так чи інакше неможливо відкидати вплив «несвідомого підґрунтя» у вигляді ментальності чи психокультури соціуму, що впливає на формування свідомості особистості), тобто керується своїми власними поглядами; вона може піти шляхом «удосконалення» не до духовності, а до псевдодуховності.

З удосконаленням особистої психокультури людина менш схильна до впливів колективної думки, масової культури. Така людина керується у житті вищими моральними законами (щоправда тими, які сама вважає прийнятними для себе). Звичайно, в будь-якому разі на людину впливають і ментальність суспільства, в якому вона живе; і психокультура соціуму і мікросоціуму, їх особливості; але з розвитком власної психокультури вона здатна формувати логічні висновки з будь-якого питання, керуючись саме власним ставленням до проблеми. Тобто, якщо свідомість надає фактично можливість прийняти певне ставлення, певний устрій чи звичай, то психокультура дає можливість оцінити, подивитися зі сторони і прийняти рішення «брати це собі», засвоювати, щоб це стало частиною особистості, чи ні. У такому ракурсі психокультура може як привести до падіння людини у безодню, так і до вищого її рівня розвитку – духовності.

Отже, зважаючи на все викладене раніше, доцільно відносити деякі елементи, що описуються в контексті понять «ідентичність», «ментальність» до психокультури. Саме через те, що поняття «психокультура» досить нове і виникло нещодавно, воно вміщує в себе елементи інших, уточнює їх визначення, що дає змогу більш глибоко та ґрунтовно вивчати описані феномени у межах філософського підходу.

### **Висновки**

Отже, було виявлено, що «психокультура», «ідентичність», «ментальність» хоч і споріднені поняття, проте вони відображають зміст різних феноменів.

Здебільшого ментальність та ідентичність являються певною платформою, базисом при становленні психокультури. Ідентичність (самовизначення на основі фізичних, інтелектуальних, моральних характеристик.) є основою для формування особистісної психокультури, тоді як ментальність (повсякденний вигляд колективної свідомості, невідрефлектованої і несистематизованої) є базисом для формування психокультури соціуму.

### **БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ :**

1. Абаєв Н. В. Чань-буддизм и культура психической деятельности в средневековом Китае [Електронний ресурс] / Н. В. Абаєв. – Новосибирск «Наука», 1983. – Режим доступу: [www.litmir.net/br/?b=209080](http://www.litmir.net/br/?b=209080). (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.
2. Абушенко В. Л. Идентичность [Електронний ресурс] / В. Л. Абушенко // Новейший философский словарь / Сост. и гл. н. ред. А. А. Грицанов. 3-е изд., испр. - М.: Книжный Дом, 2003. – Режим доступу: <http://opredelenie1.ru/noveyshiyfilosofskiy-slovar/i/identity> (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.
3. Альберда Т. Життя як запит смислу (на пошану пам'яті Сергія Кримського) /

Т. Альберда // *Електронний журнал ХайВей*. – Режим доступу: <http://h.ua/story/359941/> (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.

4. Апполонов А. В. Иоанн Дунс Скот и его философская теология [Електронний ресурс] // *Блаженный Иоанн Дунс Скотт. Трактат о первоначале*. Пер. с лат. и комментарии А. В. Апполонова. – М.: Красанд, 2011. – Режим доступу: [www.agnuz.info/tl\\_files/library/books/intro/](http://www.agnuz.info/tl_files/library/books/intro/) (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.

5. Ардашова Я. І. Психокультура в контексті культурного поступу суспільства / Я. І. Ардашова // *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. – Дніпропетровськ: ДНУ ім. Олеся Гончара. – 2015. – Випуск 1(9). – С. 11 – 18.

6. Брентано Ф. Избранные работы / Ф. Брентано. – М.: Дом интеллектуальной книги, Русское феноменологическое общество, 1996. – 176 с.

7. Бьюдженталь Дж. Наука быть живым: диалоги между терапевтом и пациентами в гуманистической терапии / Дж. Бьюдженталь. – М.: Независимая фирма Класс, 1998. – 336 с.

8. Гуревич А.Я. Исторический синтез и Школа «Анналов» / А. Я. Гуревич. – М.: Индрик, 1993. – 328 с.

9. Гуревич А. Я. Ментальность / А. Я. Гуревич, О. И. Шульман // *Культурология. XX век. Энциклопедия*. – СПб.: Аист, 1998. – Т. 2. – С. 25-27.

10. Гуссерль Э. Философия как строгая наука / Э. Гуссерль // *Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука*. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. – С. 668-743.

11. Маєвська Н. А. Психологічні ознаки культури українців на сучасному етапі розвитку суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Н. А. Маєвська. – Дніпропетровськ, 2003. – 183 с.

12. Марусик Т. Пан-господар як квінтесенція психокультури українців [Електронний ресурс] / Т. Марусик, В. Якуб'як // «Дзеркало тижня. Україна», 2011. - №44. – Режим доступу: [http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/pan-gospodar\\_yak\\_kvintesentsiya\\_psihokulturi\\_ukrayintsiv.html](http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/pan-gospodar_yak_kvintesentsiya_psihokulturi_ukrayintsiv.html) (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.

13. Новая философская энциклопедия Интернет-версия издания: Новая философская энциклопедия: в 4 т. [Електронний ресурс] / Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В.С. Степин. – М.: Мысль, 2000-2001. – Режим доступу: <http://iph.ras.ru/elib/2786.html> (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.

14. Політологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/sociology/dict/index.html> (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.

15. Розин. В. М. Психологическая практика, культура, наука / В. М. Розин // *Философия науки*. – М., 2005. – Вып. 11. – С. 289-310.

16. Стайн М. Трансформация. Проявление самости / М. Стайн. – М.: Когито-Центр, 2007. – 224 с.

17. Труфанова Е. О. Человек в лабиринте идентичностей [Електронний ресурс] / Е. О. Труфанова // *Вопросы философии*, 2010. - №2. – Режим доступу: [http://vphil.ru/index.php?option=com\\_content&task=view&id=102&Itemid=52](http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=102&Itemid=52) (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.

18. Философский словарь / под. ред. И. Т. Фролова. – М.: Республика, 2001. – 719 с.

19. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М.: Прогресс, 1990 г. – 196 с.

20. Фурман А. В. Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 131 с.

21. Хабермас Ю. Модерн - незавершенный проект. Постмодернизм и культура [Електронний ресурс] / Ю. Хабермас. – Режим доступу: [www.gumer.info/bogoslov\\_Buks/Philos/Article/Hab\\_Modern.php](http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Article/Hab_Modern.php) (дата звернення 20.05.2015) – Назва з екрана.

22. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М.: Прогресс, 1996. – 197 с.

23. Febvre L. Le Problème de l'incroyance au XVIe. La religion de Rabelais / L. Febvre. – Paris.: Albin Michel, Coll. L'évolution de l'humanité, 1942. – 548 p.

24. Goffman E. Stigma: Notes of Management of Spoiled Identity / E. Goffman. - N.Y.: Prentice-Hall, 1963 – 168 p.

25. Heidegger M. Identity and Difference / M. Heidegger. – N.Y.: Harper and Row, 1969

– 76 p.

26. Le maxidico. Dictionnaire encyclopédique de la langue française. Édition de la Connaissance. – Paris, 1995. – 1716 p.

27. Marcia J. Ego identity: a handbook for psychological research / J. Marcia. – N.Y.: Springer-Verlag Inc., 1993 – 404 p.

28. Melchert N. The Great Conversation: A Historical Introduction to Philosophy / N. Melchert. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 784 p.

#### REFERENCES:

1. Abaev N. V. Chan'-buddizm i kul'tura psikhicheskoy deyatel'nosti v srednevekovom Kitae [Chan Buddhism and the culture of mental activity in medieval China] [Electronic resource]. – Novosibirsk «Nauka», 1983. – Access mode: <http://www.litmir.net/br/?b=209080>.

2. Abushenko V. L. Identichnost' [Identity] [Electronic resource]. // Noveyshiyy filosofskiy slovar' / Sost. i gl. n. red. A. A. Gritsanov. 3-e izd., ispr. – M.: Knizhnyy Dom, 2003. – Access mode: <http://opredelenie1.ru/noveyshiyyfilosofskiy-slovar/i/identity>

3. Alberda T. Zhyttia yak zapyt smyslu (na poshanu pamiaty Serhiia Krymskoho) [Living the request sense (to honor the memory of Sergei Crimean)] [Electronic resource]. // Elektronnyi zhurnal KhaiVei. – Access mode: <http://h.ua/story/359941/>

4. Appolonov A. V. Ioann Duns Skot i ego filosofskaya teologiya [Duns Scotus and his philosophical theology] [Electronic resource]. // Blazhennyy Ioann Duns Skott. Traktat o pervonachale. Per. s lat. i kommentarii A. V. Appolonova. – M.: Krasand, 2011. – Access mode: [http://www.agnuz.info/tl\\_files/library/books/intro/](http://www.agnuz.info/tl_files/library/books/intro/)

5. Ardashova Ya. I. Psykhokultura v konteksti kulturnoho postupu suspilstva [Psychoculture in the context of the cultural progress of society] // Filosofiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury. – Dnipropetrovsk: DNU im. Olesia Honchara. – 2015. – Vypusk 1(9). – S. 11 – 18.

6. Brentano F. Izbrannyye raboty [Selected Works]. — M.: Dom intellektual'noy knigi, Russkoe fenomenologicheskoe obshchestvo, 1996.— 176 s.

7. B'yudzhental' Dzh. Nauka byt' zhivym: dialogi mezhdru terapevtom i patsientami v gumanisticheskoy terapii [Science to be alive:.. Dialogue between therapist and patient in humanistic therapy]. – M.: Nezavisimaya firma Klass, 1998. — 336 s.

8. Gurevich A.Ya. Istoricheskiy sintez i Shkola «Annalov» [Historical synthesis and School «Annals»]. – M.: Indrik, 1993. – 328 s.

9. Gurevich A. Ya. Mental'nost' [Mentality] / A. Ya. Gurevich, O. I. Shul'man // Kul'turologiya. KhKh vek. Entsiklopeiya. – SPb.: Aist, 1998. – T. 2. – S. 25-27.

10. Gusserl' E. Logicheskyye issledovaniya. Kartezianskiye razmyshleniya. Krizis evropeyskikh nauk i transdentsental'naya fenomenologiya. Krizis evropeyskogo chelovechestva i filosofii. Filosofiia kak strogaya nauka. – Mn.: Kharvest, M.: ACT, 2000. – S. 668-743.

11. Maievskaya N. A. Psykhologichni oznaky kultury ukrainsiv na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva : avtoref. dys. [Psychological features of Ukrainian culture in modern society]. – Dnipropetrovsk, 2003. – 183 s.

12. Marusyk T., Yakubiak V. Pan-hospodar yak kvintesentsiia psykhokultury ukrainsiv [Lord-owner as the quintessence psychoculture Ukrainian] [Electronic resource]. // «Dzerkalo tyzhnia. Ukraina», 2011. - #44. – Access mode: [http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/pan-gospodar\\_yak\\_kvintesentsiya\\_psihokulturi\\_ukrayintsiv.html](http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/pan-gospodar_yak_kvintesentsiya_psihokulturi_ukrayintsiv.html)

13. Novaya filosofskaya entsiklopediya Internet-versiya izdaniya: Novaya filosofskaya entsiklopediya: v 4 t. [New Encyclopedia of Philosophy Internet edition version: New Encyclopedia of Philosophy: 4 m] [Electronic resource]. / In-t filosofii RAN; Nats. obshchestv.-nauch. fond; Preds. nauchno-red. soveta V.S. Stepin. — M.: Mysl', 2000—2001. – Access mode: <http://iph.ras.ru/elib/2786.html>

14. Politolohichni slovnyk [Politologichny vocabulary] [Electronic resource]. – Access mode: <http://subject.com.ua/sociology/dict/index.html>

15. Rozin. V. M. Psikhologicheskaya praktika, kul'tura, nauka [Psychological practice, culture, science] // Filosofiia nauki. – M., 2005. - Vyp. 11. – S. 289-310.

16. Stayn M. Transformatsiya. Proyavlenie samosti [Transformation. The manifestation of the self]. - M.: Kogito-Tsent, 2007. – 224 s.

17. Trufanova E. O. Chelovek v labirinte identichnostey [A man in a labyrinth of identities] [Electronic resource]. // Voprosy filosofii, 2010. - №2. – Access mode: [http://vphil.ru/index.php?option=com\\_content&task=view&id=102&Itemid=52](http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=102&Itemid=52)



18. Filosofskiy slovar' [Philosophical Dictionary] / pod. red. I. T. Frolova. – M.: Respublika, 2001. – 719 s.
19. Frankl V. Chelovek v poiskakh smysla [Man in search of meaning]. – M.: Progress, 1990 g. – 196 s.
20. Furman A. V. Psikhokul'tura ukraïns'koï mental'nosti [Psychoculture of Ukrainian mentality]. – Ternopil': Ekonomichna dumka, 2002. – 131 s.
21. Khabermas Yu. Modern - nezavershennyi proekt. Postmodernizm i kul'tura [Modern - unfinished project. Postmodernism and culture] [Electronic resource]. – Access mode: [http://www.gumer.info/bogoslov\\_Buks/Philos/Article/Hab\\_Modern.php](http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Article/Hab_Modern.php)
22. Erikson E. Identichnost': yunost' i krizi [Identity: Youth and Crisis]. - M.: Progress, 1996. – 197 s.
23. Febvre L. Le Problème de l'incroyance au XVIe. La religion de. – Paris.: Albin Michel, Coll. L'évolution de l'humanité, 1942. – 548 p.
24. Goffman E. Stigma: Notes of Management of Spoiled Identity. - N.Y.: Prentice-Hall, 1963 – 168 p.
25. Heidegger M. Identity and Difference. – N.Y.: Harper and Row, 1969 – 76 p.
26. Le maxidico. Dictionnaire encyclopédique de la langue française. Édition de la Connaissance. – Paris, 1995. – 1716 p.
27. Marcia J. Ego identity: a handbook for psychological research. – N.Y.: Springer-Verlag Inc., 1993 – 404 p.
28. Melchert N. The Great Conversation: A Historical Introduction to Philosophy. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 784 p.

**Ардашова Я. И.**, старший преподаватель кафедры авиационной психологии Национального авиационного университета (Киев, Украина), E-mail: [yasenka\\_ponamka@ukr.net](mailto:yasenka_ponamka@ukr.net)

#### **Соотношение понятий «психокультура», «идентичность», «ментальность»: философско-антропологический анализ**

***Аннотация.** Исследуются особенности употребления понятия «психокультура». Описываются и анализируются родственные понятию «психокультура» понятия «идентичность» и «ментальность». Показано, что исследуемые понятия хотя и имеют схожие характеристики, однако применяются для обозначения разных феноменов.*

***Ключевые слова:** психокультура, личность, идентичность, ментальность, культура.*

**Ardashova Y.**, Senior lecturer at the Department of aviation psychology National Aviation University (Kyiv, Ukraine), E-mail: [yasenka\\_ponamka@ukr.net](mailto:yasenka_ponamka@ukr.net)

#### **Correlation of the notions as «psychoculture», «identity», «mentality»: philosophical-anthropological analysis**

***Abstract.** Exploration and definition of the «psychoculture» notion. Analysis of definitions which relate with such notions as «psychoculture», «identity», «mentality». Show features of the relationship between the notions: «psychoculture», «identity», «mentality» in terms of philosophical-anthropological approach.*

***Main part.** The phenomenon psychoculture attracted the attention of scientists just recently and caused the relevance of the research relationship between the definitions «psychoculture», «identity» and «mentality». Analyzing the sources on this issue, we found that in a certain way scientists had said before about psychoculture, but didn't single out it as an independent notion. For the most part, men have defined psychoculture within society and largely have identified with her mentality (A. Gurevich, A. Furman) or collective unconscious (K. Jung).*

*The development of the definitions «psychoculture», «identity», «mentality» on the basis of philosophical approach involved scientists as M. Abayev, Cl. Geertz, C. Kitayama, S. Crimsky, A. Fiske, R. Shverder and others. Analysis of their work showed that the features that fit in the concept of «psychoculture» long time studied within other terms such as «spirituality», «collective unconscious», «mentality», «identity» and so on.*

*The term «identity» has many meanings, and its contents differ and determined with a lot of variability. In general, by the definition identity we mean self-determination based on physical, intellectual, moral characteristics. Its forming and fixing (or transforming) happens only in the process of social interaction. Such definition of the identity allows separating the concept of «identity» and «psychoculture». Because that psychoculture forming already on the basis of*

*personal identity, and its sense is not in self-determination, but on the basis of self-determination to create developing algorithm of personality.*

*Another notion related to psychoculture is the concept of «mentality». Mentality - social and psychological patterns, ways of perception, the way to feel and think. The mentality expresses the everyday appearance of unstructured collective consciousness. Mentality to some extent identified with the collective unconscious. It means that mentality is broader concept while psychoculture in particular psychoculture of the society describes more psychological signs culture.*

*«Psychoculture» as a new notion accommodates other elements of notions, clarifies their content. Analysis of researches devoted to this subject, allows to make an conclusion that the lack of a common understanding of the content and structure of this process. «Psychoculture» - a holistic, indivisible notion that reflects the process of ascent of the individual to spirituality in the multidimensional system of social relations.*

**Findings.** *Thus, found that «psychoculture» «identity», «mentality» though is related notions, but they reflect the content of the various phenomena. Mostly mentality and identity are certain platforms which are the base in the formation psychoculture.*

**Practical implications.** *The practical significance is that the results, which we get after this research, can be used in the teaching process of the philosophical anthropology, philosophy, history, philosophical psychology etc.*

**Keywords:** *psychoculture, personality, identity, mentality, culture.*

УДК 130.2

Іванова Н. В.,

кандидат філософських наук, доцент,  
завідувач відділення «Дошкільне виховання»  
Луцького педагогічного коледжу (Луцьк, Україна),  
докторант кафедри філософії та соціології  
Південноукраїнського національного педагогічного університету  
(Одеса, Україна), E-mail : [iva\\_chumbas@mail.ru](mailto:iva_chumbas@mail.ru)

## ГУМАНІТАРНЕ МИСЛЕННЯ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ДОСВІДІ ПІЗНАННЯ І РОЗУМІННЯ

**Анотація.** *Досліджується проблема гуманітарного мислення в процесі розвитку наукових уявлень про природничонаукове та гуманітарне пізнання. Показано, що гуманітарне мислення виступає умовою пізнання як внутрішнього (душевного) стану людини, так і умовою аналізу певних форм її діяльності, в яких викристалізовані життєва активність і творчість. Розкривається значення веберівської концепції раціонального (цілераціонального) для змістовності гуманітарного мислення. Визначається, що єдність пізнання і мислення забезпечується культурно-історичним фоном духовного і практичного прогресу.*

**Ключові слова:** *раціональне, гуманітарне мислення, гуманітарне пізнання, дух, наука, цінність, розуміння.*

**Постановка проблеми.** Гуманітарне мислення є важливим фактором соціокультурного і наукового пізнання в контексті історичного та стратегічного розвитку як суспільства, так і держави. Адже саме на його основі можна розкрити екзистенційні, глибинні морально-естетичні інтенції і принципи людського співжиття, проникнути в сутність свідомості і в таємниці творчості особистості. Воно наповнює життя людини сенсом і задає йому мету, виводить за межі ustalених догм і стандартів оцінки. Разом з тим, гуманітарне мислення робить світ «відкритим», дає можливість тлумачити його різнопланово, не втрачаючи при цьому неповторності та своєрідності. Гуманітарне мислення безпосередньо пов'язане з поняттями «душевного» і «духовного», що, в свою чергу, становить проблему гуманітарного пізнання.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** показує, що вирішенню проблеми